

Bármilyen lehetséges - Kína most

Bede Márton - bedemarton@gmail.com

2008. 01. 29., 11:37 | Frissítve: 20 órája

Ma a muszlimoktól és Kínától félünk. Ez a két félelem azonban alapvetően különbözik egymástól. A muszlimoktól az életünket és a biztonságunkat féljük, ám egy pillanatra sem gondoljuk, hogy a végén nem mi fogunk nyerni. Még ha Irán mégis kutyvaszt néhány atombombát, Pakisztán végérvényesen az őrltek kezébe kerül, Oszama pedig nagyobb üt, mint 2001-ben, akkor is a legrosszabb, ami történhet, egy harmadik világháború, amit majd úgyis megnyernek nekünk az amerikaiak. És még ha sok halott is lesz, a végén győz a jó (akik mindig mi vagyunk), és veszít a rossz (akik meg ők).

A Kínával kapcsolatos félelem viszont egészen más. Bármit is csinálnak a muszlimok, arra nekünk lesz válaszuk. Viszont ha Kína váltja be a fenyegetéseit, arra Európa (a *jó öreg* Európa) nem fog tudni mit mondani. Ez a fenyegetés pedig nem katonai, hanem gazdasági. Attól félünk, hogy Kína egyszerűen lehagy minket, mit lehagy, elzúg mellettünk, és az még hagyján, hogy mellettünk, de az amerikaiak mellett is. Kínai lesz az autónk, a ruhánk és a tévénk, és nem csak *Made in China*, hanem tényleg teljesen kínai. Attól félünk, hogy Kína legyőz és elfoglal minket.

2007 októbertől decemberéig volt szerencsém két hónapot [Kínában tölteni \[1\]](#). Voltam Sanghajban és Pekingben, sokmillió vidéki nagyvárosokban, a nagy turista-látványosságoknál és névtelen szecsuanai kisvárosokban is. Ettem nagyon drága és nagyon olcsó éttermekben, aludtam kínaiakkal egy vonatfülkében és vívtam velük közelharcot buszjegyekért. Sajnos nem nagyon beszélgettem velük, mert közülük alig néhányan beszélnek olyan nyelvet, amelyet én is. Ez a két hónap ahhoz nem elég, hogy megmondjam, mi lesz Kínával és mi lesz velünk. Valószínűleg egyébként ha két évet lettem volna itt, akkor sem nagyon akarnék jóslgatni Kína jövőjével kapcsolatban, mert egyszerűen túl sok az ismeretlen az egyenletben (gazdasági, politikai, kulturális, környezeti, ahogy mindjárt kiderül) ahhoz, hogy pontos számításokat lehessen végezni. Sőt, itt figyelmeztetném a drága olvasót, hogy soha ne higgyen senkinek, aki azt állítja, tudja mi lesz Kínában közép- és hosszútávon.

A tárgyra térés előtt pedig még annyit, hogy aki csak teheti, jöjjön el Kínába. Nem azért elképesztően érdekes hely ez, mert most éppen rajta a világ szeme, hanem mert nincs még egy ilyen - jobb szó hiányában - *teljes* hely a világon - már ha a mienket nem számítjuk. Az ezerszer elátkozott, ám nagyon úgy tűnik, hogy igaz profétának bizonyuló Huntington felosztása szerinti majdnem összes mai civilizáció beosztott, függő viszonyban van a Nyugattal. Az hagyján, ha csak gazdaságilag függ tőle teljesen, mint a Közel-Kelet, India vagy Latin-Amerika, a rosszabbik esetben éhen is halna nélküle, mint Afrika jelentős része. Két kivétel van. Egyrészt Japán, viszont Japán ha minden szempontból nem is, de ezer ponton kapcsolódva része a Nyugatnak, hasonló a politikai berendezkedése és a gazdaságának működése, és nagyon hasonlóak a világpolitikai érdekei is (még ha a bálnákat meg is eszik). Kína viszont teljesen más. Kína, bár attól még nagyon messze van, hogy tényleg leelőzzön *minket*, odáig már eljutott, hogy saját erejéből minden szempontból szuverén nagyhatalommá tudott válni. Ilyet pedig senki nem csinált azóta, hogy a nagy felfedezéseknek, az ipari forradalomnak és a gyarmatosításnak köszönhetően a Nyugat végérvényesen átvette a vezetést abban a világban, amelynek korábban azért több centruma is volt - például maga Kína is. A szovjeteknek a hadseregük mellé gazdagnak nem sikerült lenniük, a japánoknak meg ugyan kellően jól megy, katonai erejük viszont (félleg-meddig) önszántukból nincs. Le a kalappal Kína előtt.

--

Két példával tudom a leginkább érzékeltetni, hogy milyen ma Kína. Az egyik a mindennapokból van, a másik szándékosan és szó szerint a fellegekben. Ahol a világon van metró, ott az állomásokon a ki- és beszállás nagyjából ugyanazon forgatókönyv szerint zajlik. Amikor a szerelvény begördül az állomásra, a peronon várakozó embertömeg azon része, amelyik valamelyik kocsijá eljutott, kicsit széthúzódik, hogy utat engedjen a leszállni vágyó utasoknak. Pekingben ez nem így működik. Itt senki nem húzódik félre, így amikor az ajtók kinyílnak, két élő fal néz egymással szembe, és indul is meg egyszerre, neki a másiknak. Így is mindenkinek sikerül le- és felszállnia (kivéve, amikor valaki fizikailag nem fér már be a tömött kocsiba), az ehhez szükséges könyöklés, lökdösődés és taposás viszont egészen megdöbbentő.

Az ájtatosan előzőeken Nyugatról érkezve szinte elképzelhetetlen, hogy így is el lehessen intézni dolgokat, így is be lehessen érni munkahelyekre és iskolákba, senkinek ne szakadjon darabokra a ruhája és senki ne kapjon hisztérikus idegrohamot. A kínaiaknak mégis sikerül valamennyi feladatot véghezvinni, bár idegrohamot azért néha ők is kapnak. Afrikában is mások a mindennapok, mint nálunk, de ott legalább azzal nyugtatja magát a fehér, hogy tessék csak körülnézni, így nem is működik semmi. Kínában viszont működik, úgyhogy itt nem elég a felsőbbrendű legyintés. Úgy tűnik, nem csak úgy lehet, ahogy mi szoktuk.

A másik példa a kínai űrprogram. Embert már sikerült fellőniük és vissza is hozniuk, a következő deklarált cél pedig a Hold meghódítása. Hogy ez mikorra sikerülhet, azzal kapcsolatban a kínaiak is kódósítanak. Az valószínű, hogy a következő tíz évben még nem, viszont az is, hogy előbb léphet kínai a Holdra, mint a negyven év után ismét odavágyó amerikaiak. Kínában a csapból is az űr és a Hold folyik, a politikai vezetők pedig mindent megtesznek, hogy a program sikerei az ő személyes sikereiként tűnjenek fel. Ami cseppet sem meglepő. Az viszont igen, hogy a nagy cél - amelynek elérése nyilván a Végső Győzelemként lesz prezentálva - olyasmiről, amit az amerikaiak már negyven éve megcsináltak. Egy nagyhatalom stílusérzék nélkül, ha szabad ilyet mondani. A szovjetekben legalább volt annyi jóízűség, hogy amikor elveszítették a Holdért folytatott harcot, nem erőlködtek, hogy ők legyenek a másodikok, hanem inkább olyan új és kreatívabb módjait találták meg az amerikaiak megleckéztetésének, mint például a jéghegy.

Ez a Hold-mánia két dolgot sejtet Kínával kapcsolatban. Egyrészt - és ezt nem én mondom, hanem számtalan, az országhoz nálam sokkal jobban értő forrás - hogy itt a látszat minden, vagy legalábbis majdnem minden. A kínai néplelekkel foglalkozó szakirodalom ezt *arcnak* (angolul *face*) nevezi, és nem csak magát a látszatot jelenti, hanem az annak fenntartását szinte kikényszerítő, irracionális önértékesítést is. A kínai ember számára az arcvesztésnél semmi sem lehet megalázóbb, a látszatot bármilyen áron fenn kell tartani, akkor is, ha semmilyen gyakorlati értelme nincs. Ismét embert küldeni a Holdra teljesen felesleges passzió. A Holdon ma már nincs olyan sok megoldatlan tudományos probléma, ami pedig még maradt, azokra gépekkel egyszerűbben, biztonságosabban és olcsóbban is meg lehet találni a választ. Viszont nem mutat olyan jól a tévében. Ma Kína tele van ilyen értelmetlen látszat-diadalokkal, a Tibetbe négyezer méter magasan vezető vasúttól kezdve Sanghaj felhőkarcolóin át a legnagyobbig, a ma már a legfelsőbb vezetés által is kételkedve figyelt Három Szoros Vízierőműig. Egyiknek sincs sok értelme - illetve a gát esetében a beláthatatlan következmények kérdőjelezik azt meg -, de elkészülnek, mert itt pénz és akarat nem lehet akadály.

Másrészt pedig a Nyugat utánzása, hogy érdemes másodikká lenni, az *ilyet mi is tudunk*-mentalitás azt sugallja, Kína még messze van attól, hogy leelőzön minket. Ennek nekem nagyon kisebbségi komplexus-szaga van, olyannal pedig nép és ország még nem tudott nagypályás játékos lenni. Ahhoz előbb túl kell lépni a régi, paranoid és védekező reflexeken.

A kínaiak egyébként keresve sem találhattak volna a látszat-függőségüknek és magamutogatási vágyuknak jobb kifutót a 2008-as pekingi olimpiánál. Ezzel gondolom nem okozok senkinek nagy meglepetést, de ma Kínában az olimpia még a Holdnál is több csapból folyik. Utólag a kínaiak halál adhatnak a NOB-nak, amiért 2000-ben még nem Pekinget választották színhelynek, és így tényleg akkor léphetnek a világ színe elé (a mi színünk elé), amikor az tényleg nagyon kíváncsi rájuk. Ugyanakkor én személyesen őszintén nagyon-nagyon remélem, hogy valaki beleköp a levesükbe. Semmiféle második Münchent nem kívánok nekik, de azért az úgy volt jó 1980-ban, hogy a ruszkik nem csinálhattak úgy, mint akikenél minden rendben, még ha ennek egy olimpiai bojkott (és négy év múlva egy másik) is volt az ára. A mára felépült Kínáért sokan fizettek nagyon drágán, nyilván a tibeti nép a legismertebb, de még több tucatnyi etnikai, vallási, politikai kisebbség is ott van a vesztesek oldalán, hogy az egyéni sorstragédiáig már ne is ássunk le. Ezek az emberek - és itt százmilliókról beszélünk - megérdemlik, hogy ha már a világ úgy is döntött, jobb a békés és vidám ötkarika, akkor legalább valami magányos őrrült megmutassa a kínaiaknak meg a világnak, hogy *nem srácok, nincs minden rendben*. Lelki szemeim előtt a Dalai Láma hologramja kacskint ki a frissen megújított olimpiai lángból. Vagy legalább ne sikerüljön felvinni a lángot a Mount Everestre, ami szintén szerepel a vezetés értelmetlen, nagyzó projekjtjei közt.

--

A legfontosabb és egyben legtriviálisabb dolog, amit ez a két hónap alatt megtanultam, és amit nagy, vörös betűkkel (bár ez itt képzavar lesz) kellene felvélni minden, az országgal foglalkozó könyv, újságcikk, film, akármilyen lelegejére, az ez: Kína nem kommunista ország. A kínaiak és a kínai vezetés sem tartja már annak, úgyhogy igazából az a fura, hogy a Nyugat miért forszírozza még ezt, mintha maga McCarthy szenátor írta volna a kottát. Talán mert jobb az ellenséget minél jobban befeketíteni, és az Antikrisztus mégiscsak túlzás lenne.

Nem vagyok egy Krausz Tamás, de azért azt, hogy ami Kínában ma folyik, az még annyira sem kommunizmus, mint ami nálunk folyt, azt biztosan ki merem jelenteni. Elég nagy bajban is lenne a magát még mindig kommunistának nevező Párt, ha meg kellene magyaráznia a népének, hogy az osztályharc pontosan melyik szakasza az, amelyikben fizetni kell minden vacak közútért, a nagyvárosokban pedig igen gyakori a csecsemőjével kolduló asszony. A Párt nem hülye, nem is próbálkozik ilyesmivel, hanem a mágikus *szocializmus kínai jellegzetességekkel* (socialism with Chinese characteristics) szakkifejezéssel próbálja magát és a rendszert eladni. Az, hogy pontosan mik ezek a kínai jellegzetességek, az - szemben Marx, Lenin és Mao tanaival - sehol nincs köbe vésvé, így kényelmesen bármilyen beleférhet, amire éppen szüksége van a hatalomnak.

Az, hogy akkor mi van Kínában, ha egyszer nem kommunizmus, szintén nagyon egyszerű, és definiálására nincs szükség a Párt marketingeseire. Ez egy diktatúra, a lehető legegyszerűbb fajtaból, a klasszikus diktatúra, ahogy az a nagykönyvben meg van írva. Egyéni szabadságjogok, demokratikus alapértékek sárba tiprása? Stimmel. Junta-szerű, a hatalmat bitorló, kívülről fekete doboznak tűnő uralgó klikk? Stimmel. Mindent átítató korrupció, befolyással üzérkedés nagyüzemi szinten? Stimmel. Elképesztően igazságtalanul elosztott javak? Stimmel. Kézivezérelt média? Stimmel. Kína egy szimpla diktatúra. Az igazán érdekes kérdés inkább az, hogy Kína hosszú távon is olyan hatékony és sikeres diktatúra tud-e lenni, mint amilyenek az utóbbi évtizedben tűnt, és hogy így akkor még sincs-e vége a történelemnek, hanem a liberális, demokratikus piacgazdaságot lenyomja-e a valami (vagy legalább egy szintre kerül vele), ami nem liberális, nem demokratikus és csak kicsit piacgazdaság. És erre a kérdésre ma senki nem tudja a választ.

Mint ahogy arra sem, hogy mit akarnak az eddig meglepően sikeres (erről részletesebben mindjárt) kínai vezetők ebből a mostani katyvaszból kihozni. Továbbra is megpróbálják fenntartani a szocializmus hazugságát, vagy inkább őszintén bevallják alattvalóiknak, hogy ez már tényleg nem az? Nyugati logikával a szingapúri modellt lehetne a kínai vezetőknek ajánlani, még ha egy kontinens-méretű ország és egy városállam nyilvánvalóan nem is működhetnek teljesen egyformán. Egyrészt a rend, a közösségi szellem és a prosperitás szingapúri szentháromsága eléggé közelinek látszik ahhoz, amerre Kína tartani akarhat, másrészt meg ugye a modern Szingapúr szinte teljes egészében a lakosság háromnegyedét kitevő kínaiak szüleménye. Ha a szingapúri modellt a kínai vezetők nyíltan felvállalnák, a hatalmukat megtarthatnák, az irányon nem kellene lényegesen módosítaniuk, és még hazudniuk sem kellene éjjel és nappal. De ez csak nyugati, így Kína megértéséhez nem feltétlenül alkalmas logika.

Sok jele van annak, hogy Kína sikeres lehet. Hogy mennyire sikeres, hogy jogosan félünk a vereségtől, vagy esetleg csak egy mindig a nyakunkban loholó örök második sül ki ebből a jelenleg évente stabilan tíz százalék feletti gazdasági növekedésükből, azt - harmadszorra mondom - senki nem tudja. Érdemes viszont végigvenni, hogy mik lehetnek a kínai siker kulcsai.

Először is a kínai ember három olyan jellemvonása, amelyek nélkül úgy gondolom, esélytelenek lennének a Nyugattal szemben. Hiába szociáldarwinista állítás ez, de az a helyzet, hogy vannak népek a történelemben, amelyek nyernek, és vannak, amelyek vesztenek. Tessék csak megkérdezni szegény kunokat. A kínaiakat pedig nem véletlenül hívják Dél-Kelet Ázsia zsidóinak, amikor ők versenyhelyetbe kerültek, mindig nyertek, még ha ennek Borneótól Celebeszig néha az is volt az ára, hogy felgyújtották a boltjaikat. Illetve egyszer nem nyert Kína, amikor a 19. századi ópiumháborúk idején a zsaroló drogdíler szintjére lemenő Brit Korona le tudta győzni a már haldokló császárságot. De ma a Nyugat az ilyen-olyan erkölcsi normák által gúzsba kötött birodalom, és Kína a gátlástalanul nyerészkedő kalandor, így a szerepek megfordultak. Az ilyen született nyertesek pedig - érdekes adat, hogy Kína a történelmének nagyjából ötezer éve alatt majdnem mindig a világ leggazdagabbjai közt volt, az utóbbi néhány évszázad itt csak kivétel - elég jó eséllyel indulnak ebben a mostani, kiélezett versenyben is. Szemben bizonyos apró, kelet-európai országok polgáraival, a kínaiak nem is voltak restek teljes erőből elrajtolni. Az Alibaba.com online piactérről kezdve egészen az utcasarkon házilag csikosra festett kutyakölyköket áruló nyugat-kínai parasztig nem csak nyerni akarnak nagyon sokan, hanem készek is a saját kezükbe venni sorsuk alakítását.

A másik olyan tulajdonsága a kínaiaknak, amely nagy segítségükre lehet, az a fehér emberrel szembeni szervilizmus teljes és nagyon egészséges hiánya. A világnak azon részein, amelyek valaha is gyarmatosítva voltak, és ez bizony a világ nagyobbik fele, a fehér arc láttán a helyiek jelentős része behúzza fülét-farkát. Afrikában, Latin-Amerikában, de még a Közel-Keleten is máshogy szólnak a fehér emberhez, ha belép az étterembe, és máshogy bánik vele a közlekedési rendőr. Kínából a hajbókolásnak ez a típusa hiányzik. A kínai ember is hajlandó különleges bánásmódban részesíteni a fehérteket, de ezt nem szolgálélekkel teszi, hanem vagy szívességből, vagy udvariasságból, vagy mert tud alkalmazkodni, vagy csak mert be akar csapni. És ez jó, mert azt jelzi, hogy a ma még kétségtelenül meglévő kínai kisebbségi komplexusból van kiút, míg Mexikóban vagy Kenyában vagy Egyiptomban nincs.

A kínaiak harmadik ígéretes tulajdonsága pedig éppen a pekingi metró folyamatos küzdelmeiből vezethető le. Bármekkora mesterei is a kínaiak a külvilág kizárásának, a személyes terek a lehető legkisebbre összehúzásának és a magánélet elfojtásának, ennyi surlódás egészen biztosan sok

feszültséget szül. És ez a feszültség, ahogy azt bárki, aki irodába menet a kocsjában Motörheadet bömböltet, vagy a csapata meccse előtt az öltözőben társaival karöltve artikulálatlan csatakiáltásokban tör ki megmondhatja, ügyesen kezelve hegyeket is meg tud mozgatni. Nem lepne meg, ha a kínaiak eddigi történelmi sikereinek egyik titka éppen ez az iszonyú, másfelé kitörni képtelen feszültség lenne, de sajnos ennek bizton állításához ez a két hónap nem volt elég.

Másodszor is, és én ezt tartom a mai Kína legmegdöbbentőbb, nyugati ésszel legnehezebben felfogható tulajdonságának, az ország politikai vezetői eddig elképesztően hatékonyak, sőt, okosnak bizonyultak. Bár Kína már nem kommunista ország, a Párt mai vezetői pozíciójukat ugyanúgy kapták, mint az egykori szovjet blokkban minden fejese. Az hagyján, ha egy amerikai nem érti, hogy egy ilyen kontraszelektált bagázs milyen trükkkel tud ilyen dörzsölt lenni, de mi, magyarok talán még kevésbé. Hát le tudott volna Kádár János vezényelni egy átmenetet a tervezettségéből a piacgazdaságba, ha Moszkvából azt parancsolják neki? Bölcs vezetője lett volna Grósz Károly egy olyan országnak, amelynek tőzsdéjén dotkom-cégek részvényei cserélnek gazdát sokmilliárd dollárokért? Mit kezdett volna Apró Antal Hongkonggal, ha neki adják vissza? És Honecker? És Jaruzelski? Itt viszont nagyon úgy tűnik, hogy a Teng Hszjao-Ping óta egymást váltó kínai vezetők, ha változó merészséggel és sikerekkel is, de még ezeknél bonyolultabb kérdéseket is meg tudtak válaszolni. Ez persze nem jelenti azt, hogy a jövőben is ilyen flottul tudnak majd kormányozni, de hogy bebizonyították, nem eleve alkalmatlanok a feladatra, az egészen biztos.

Harmadszor is, és elnézést, hogy ez a legcinikusabb pont, de ettől még igaz, a kínaiak ha nem is feltétlenül tudatosan, de rájöttek, igazi nagyhatalmat csak lopással lehet építeni. Illetve lehet, hogy másképp is lehet, csak a világtörténelemben eddig még senkinek nem sikerült. A nagyhatalmi státuszhoz szükséges mérhetetlen gazdagsághoz elengedhetetlen források természete olyan, hogy szerteszét vannak szórva a világban, és a gazdáik nem szívesen mondanak le róluk. Az első milliót nem lehet becsületesen megszerezni - a történelemből vett példák azt mutatják, hogy ez nem csak egyénekre, hanem komplett birodalmakra is igaz.

A nagyhatalmak építéséhez mindig az adott kor legértékesebb javainak összelopkodása kellett. Így csinálták a rómaiak, a spanyolok, az angolok, mindenki. Az Amerikai Egyesült Államok sem lenne seholy a sok föld nélkül, amit az indiánok cseppet sem önkéntesen adtak át. A nagyhatalmak persze nem csak földet, hanem tőkét és munkaerőt is loptak, aljas módon kizsákmányolva rabszolgáikat, gyarmataikat és az anyaország lakosságát. Kínában viszont a modern kor követelményeire igazítva még tovább finomították az évezredek módszereit. A kínaiak azt lopták, amit ma mindenki a legértékesebbnek tart: a know-how-t, a szellemi tulajdont, a szerzői és szomszédos jogokat.

Nem a kínaiak az elsők, akik a bűn ezen útjára lépnek, de kétség sem férhet hozzá, hogy ők a legarcátlanabbak és a legprofibbakk a szakmában. Az, hogy Kínában mindent hamisítanak, az viszonylag közismert, de hogy ennek a kalózkodásnak a léptéke felfoghatóvá váljon, ahhoz végig kell sétálni valamelyik névtelen, milliós kínai nagyváros bevásárlóutcáján. Szinte minden egyes bolt cégére Nyugaton már befutott márkák többé-kevésbé jól álcázott kópizsát hirdeti. Nem csak garázsokban üzemeltetett dvd-másoló kisüzemekről van itt szó, hanem például a kínai közszolgálati tévében hirdetett sportszergyártóról is, amelynek szlogenje véletlenül nagyon hasonlít az Adidas Impossible is Nothing-jára: *Anything is Possible* (Bármilyen lehetséges). Ennél vannak még csúnyább esetek is. Az, hogy cipőket hamisítanak, a budapesti kínai piacok kínálatát ismerve talán annyira nem meglepő, de például létezik helyi autómárka, amelynek logója [fájdalmasan hasonlít a BMW-ére \[2\]](#).

Akárcsak az Amerika összes kincsét elhordó spanyolok, a kínaiak sem hajlandóak belátni, hogy amit csinálnak, az nem teljesen korrekt. Cortez és Pizarro a Jóistenre hivatkoztak, a nyugati kereskedelmi érdekek által megszorongatott kínaiak meg arra, hogy ez az egész szerzőijog balhé csak úri huncutság, amelynek egyetlen célja a fejlődés útjára korábban lépő Nyugat pozícióinak megőrzése, a tortához később érkezők szándékos elgáncsolása. A dolgok jelenlegi állása szerint pedig ahogy az inkáknak és az aztékoknak sem volt jó az érdekérvényesítő képessége, ma a Nyugat is csak egyre kétségbeesettebben kiáltozik, miközben a kínaiak szépen elhordják a *nálunk* évszázadok alatt felhalmozott intellektuális tőkét, hogy aztán rendes hódítókként, akár csak egykor a spanyolok az Amerikából zsákmányolt aranyat, az egészet beolvastva rosszabb minőségű vackokat gyártsanak belőle. Ha Kínának sikerül ezeket a nyilvánvaló lopásokat érintetlenül megúszni, az megint egy nagyon jó érv lesz a végső sikerük valószínűsége mellett.

(Érdekes adalék egyébként, hogy a kínaiak, ha akarják, pontosan képesek megérteni, mi is az a szerzői jog. Az ország szerte működő hivatalos olimpiai butikokon kívül ritkán lehet csak találkozni Beijing 2008 logót viselő ajándéktárgyakkal, ne adj' isten Beijing 2008 logóra hasonlító logót viselő ajándéktárgyakkal. Teljesen nyilvánvaló, hogy itt valaki azért figyel a birodalom érdekeire.)

A helyzet azonban nem egyértelmű. Ahogy sok szót Kína mellett, úgy bőven elég szót ellene is ahhoz, hogy azért *annyira* mégse kelljen félnünk. Felsorolnék néhányat ezek az ellenérvek közül is.

Kezdjük a talán legkiszámíthatatlanabbal. Van ám annak is esélye, hogy ez a Kína úgy omlik össze, mint ahogy az örökkévalónak hitt császárság is össze tudott omlani. Ennek biztos nem nagy az esélye, de hogy olyan kicsi, hogy számolni sem kell vele, vagy akkora azért van, hogy észben kelljen tartani a lehetséges végkifejletek közt, azt lehetetlen megmondani. Az egészen biztos, hogy van annyi vesztes a mai Kínában, vagy ha nem is nettó vesztes, de az igazi nyertesekhez képest reménytelenül lemaradt szerencsétlen, amennyi elég lenne egy Mao karizmájával rendelkező forradalmárnak egy alapos balhéhoz. A kínai parasztság még ma is sok százmillió embert jelent, és sokan közülük egy mobiltelefonon és esetleg még egy vacak mopeden kívül nem sok hasznát látják ennek a fene nagy fejlődésnek. Nem Mao volt az első, aki ezzel a tömeggel a háta mögött irtózatot tudott pusztítani (csak a 19. század közepén a Taiping-felkelés több, mint húszmillió halottat eredményezett, és a kínai történelemben van még pár hasonlóan véres incidens), és nincs arra garancia, hogy ő volt utolsó. Talán nem véletlen, hogy a Kínai Kommunista Párt 2007 októberében zajló XVII. Kongresszusának egyik slágertémája éppen a fejlődő Kína javainak egyenlőtlen elosztása volt. Egyik felszólaló lícitált rá a másikra az ügyben, hogy az ország motorja, a keleti partvidék köteles segíteni a lemaradó nyugati végeket. A párt vezetésének nyilván nincs kedve kipróbálni, milyen, amikor a mezőgazdaságból élő hátszág elveszíti a türelmét az ezredik sanghaji felhőkarcoló ünnepélyes átadása után.

A kínai földműveseknél csak egy valami lehet rémisztőbb, ha odacsap, és ez maga a természet. A második, és talán a legnagyobb veszély, amellyel a sikerre ehez Kínának szembe kell néznie - és ezzel tényleg muszáj lesz szembenézni, mert biztosan nem lehet lekenyerezni egy polifónikus mobillal és egy robogóval -, az a végletekig beszennyezett környezet kiszámíthatatlansága. Az, hogy az ország villámgyors fejlődése milyen környezeti károkkal járt, az megint csak a helyszínen fogható fel. Vannak kínai nagyvárosok, nem egy, nem kettő, hanem inkább ezer, amelyekben már évek óta szinte soha nincs napfelkelte és naplemente, mert a szmogon a fény csak a déli órákban tud teljesen áttörni. 2007 októberében a közép-kínai Lanzhou egyik nyílegyenes sugárútján csak néhány saroknyira láttam el, mert a szürke nyálkán keresztül tovább egyszerűen nem lehetett. Még ha végül nem is mer senki beleköpni a pekingi olimpia örömnépebe, reális esélye van annak, hogy a főváros levegőjének elviselhetetlen szennyezettsége miatt sok sportoló nem tudja majd a tőle elvárható nyújtani. Minden idők egyik legnagyobb hosszútávfutója, az etióp Haile Gebreselassie már kilátásba is helyezte, hogy ha marad a szmog, neki nem lesz kedve 42 kilométert futni a pekingi aszfalton. A levegő mellett a föld és a vizek is irtózatot nyomás alatt vannak, és senki sem tudja, hogy mennyit képesek még elviselni. Kína keleti partvidékén pedig a népsűrűség is kezd olyan méreteket ölteni, hogy kétséges, ennyi embert a

természet még vajon a lehető legjobban óvva is képes lenne-e hosszú távon elviselni.

A kínaiak szerint - és itt a tényleg nagyon jól olajozott kínai propagandagépezet angol nyelvű szócsöveire, például a CNN-t arcátlanul nyúló CCTV9-re vagyok kénytelen hagyatkozni - egyáltalán nem olyan nagy a baj, és egyébként is, ez az egész környezetvédelmesdi, akárcsak a szerzői jogok körüli nyavalygás, csupán a haldokló Nyugat kétségbeesett próbálkozása hegemoniájának megőrzésére. Ha Angliában működhettek széntüzelésű gyárak az ipari forradalom idején, akkor miért ne lenne a maga ipari forradalmát most véghezvivő Kínának joga hetente nyitni egy újabb széntüzelésű gyárat? És egyébként is, ha az angolok ki tudták úgy pucolni az egykor menthetetlennek hitt Temzét, hogy ma már vígan lehet benne horgászni, akkor miért ne lennének majd a kínaiak is képesek alpesi levegőt varázsolni Lanzhou fölé, ha már tényleg tarthatatlan lesz a helyzet?

Reménykedjünk, hogy miközben a kínaiak a mindennél értékesebb arc kedvéért ezeket a költői kérdéseket teszik fel nagy szájjal, a színpadok mögött azért nem veszik ennyire félvállról az őket fenyegető ökológiai katasztrófát. Sajnos azonban a kínai vezetés ellenállása szinte minden globális környezetvédelmi kezdeményezéssel szemben inkább azt sugallja, hogy készek tizenkilencre lapot húzni (és ami Lanzhouban van, az legalább tizenkilenc, ha nem egyenesen húsz), és vállalni a beláthatatlan következményeket, csak ne kelljen egy pillanatig sem lassítaniuk a tempón. És szemben a szerzői jogok ügyével, itt még partnerre is találunk a Bibliát és olajérdekeket különös, globálisfelmelegedés-relativizáló katvaszba összekeverő jelenlegi amerikai rezsimben. A Temzét valóban meg lehetett menteni, de a szovjetek környezeti pusztítását az utódállamok valószínűleg soha nem fogják tudni helyreállítani a szemipalatynszki atomhulladéktól a félig kiszáradt Aral-tóig. Pedig hát ők is csak fejlődni akartak meg gyapotot termeszteni a sivatagban.

Harmadszor is, ha már előkerült a demográfia, ott van a lassan másfélmilliárd lakosú Kína különösen torz népszaporulatának problémája. Az elvileg kötelező egyke-politikából kifolyólag aránytalanul sok a középkorú, akik ha kiöregednek a munkaképes korból, olyan úrt hagynak maguk után, amelyet a fiatalabbak nem fognak tudni betölteni, és ez súlyos gondokhoz, például gazdasági recesszióhoz vezethet. Szintén az egyke-probléma része, hogy egy ideje Kínában sokkal több fiúgyermek születik, mint lány, mivel sok szülő folyamodik mindenféle illegális terhesség-megszakítási módszerhez, csak hogy biztosítsa, a kis trónörökös mindenképpen hím legyen. Lassan felnő az első ilyen, túlságosan fiús generáció, és közülük sokan soha nem fognak maguknak párt találni. Ők többnyire az alacsony iskolázottságú, szegényebb fiatal férfiak lesznek, és hogy nagy mennyiségű tanulatlan, csóró és szexuálisan frusztrált huszonéves mekkora veszélyt jelenthet egy stabilitásra és fejlődésre vágyó ország számára, azígyben elég megnézni az iszlám világot és az azt hátráltató fundamentalista tömegeket.

A negyedik, Kína és a világ leigázása között torzysulós akadály a kínai termékek silány minősége. Hamburgerek és akciófilmek kapcsán szokás azon siránkozni, hogy a világot elárastja az amerikai gagyi, amiben speciel van is valami, de hogy nem árastja el annyira és nem is annyira gagyi, mint amit a kínaiak termelnek, az egészen biztos. Bár számtalan kínai iparágban nincs mit szégyellnie a globális mezőny előtt, az a helyzet - és félre most a politikailag korrektséggel -, hogy a kínai termékek a világon mindenhol, Magyarországtól Mianmarig az olcsó vacak szinonimái. A világon mindenhol, magában Kínában is, kínai fogyasztási cikkeket (ez alatt nem a Made in China, hanem a tényleg kínai termékeket értve) a szelídsekítől a DVD-lejátszóig általában a szegényebbek vesznek. Az új kínai elit nem a [hazai gyártású](#) [3], Nyugaton ismeretlen márkájú autókól könyököl ki, hanem ugyanazokból a Mercedesekből, Ferrarikból és Hummerekből, mint európai és amerikai sorstársaik. Bár a kapitalizmus farkastörvényeitől egyáltalán nem idegen a sok vacakból meggazdagodás ötlete, azért az is világos, hogy hulladék-feldolgozásból nehéz milliárdossá válni (de persze nem teljesen lehetetlen).

Azt is el kell ugyanakkor ismerni, hogy *tolünk* sem áll távol a minőség feláldozása a gyorsaságért, a hirtelen pénzért és a pillanatnyi kényelemért cserébe. A csínáltott cipők tovább bírták, mint a mai, olcsóbb konfekciótermékek. Régen bakelitlemezt hallgattunk, aztán a silányabb cédét, ma pedig a még rosszabb minőségű (és a szerzői jogok semmibevevételével letöltött) mp3-fájlokat, mert így kényelmesebb és olcsóbb, és cserébe inkább lemondunk a minőségről. Kínában azonban ennél nagyobb áldozatokról van szó. A buszon az utasok megsülnek, mert rossz a légkondi, és unatkoznak, mert a lejátszóban akad az ezerszer másolt DVD-lemez. Viszont legalább szemben a környezetvédelmi problémákkal, a minőség hiányát a kínai vezetés sem akarja (vagy tudja) teljesen letagadni. A CCTV9-ből ömlenek a nemzet új minőségbiztosítási vívmányai, amihez az apropót nyilván a nagy nyugati gyártók morgása szolgáltatja a selejtes kínai gyártmányok miatt, amelyek kényszerű visszahívása sok-sok millió dollárnyi veszteséget hozott nekik.

A vacak gyártásának van még egy rendkívül előnytelen hozadéka Kína számára, bár ez nehezebben megfogható. Arról van szó, hogy egy nagyhatalom csak úgy tud igazi globális játékoská válni, ha olyasmit gyárt, amire az egész világon *vágynak*. Nem megvesznek muszájból vagy szükségéből, hanem vágnak rá. Erről speciel Kínában is elég sokat kellene tudniuk, hiszen kétezer évvel ezelőtt éppen abból gazdagodtak meg és lettek a világ gazdasági, kulturális és tudományos központja, hogy Rómától Perzsiáig mindenki az ő selymükre vágyott. Annyira triviális, hogy talán meg sem kellene említeni, de Amerika sem csak azzal lett a világ ura, hogy eljutott a Holdra, hanem hogy Pekingtől Prágáig mindenki egyformán vágyott a Coca Cola-mámmorra. Ennek a globális vágnak a megteremtéséhez természetesen marketingre is szükség van (nehéz is lenne arra várni, hogy a világ magától kezdjen el szirupos-szénsavas fekete lötyöt inni), de működésképtelen selejtet a legjobb reklámszakemberek sem biztos, hogy el fognak tudni adni.

A kínaiak ötödik problémája a kreativitás és az innováció hiánya. Ennek a hiánynak precízen megfogható gazdasági és kissé ezoterikusabb kulturális okai egyaránt vannak. A gazdasági okok éppen a mai Kína törvényen kívüli, például a nemzetközi szerzői jogi szabályozást semmibe vevő állapotából fakadnak. Ahol nincs biztosítva, hogy egy dollármilliárdok árán kifejlesztett termék vagy felépített márka élete során védeltséget élvezzen a kalóztól, koptintóktól és hamisítóktól, ott senki nem is fog ilyesmibe dollármilliárdokat fektetni. A kínai szabályozatlanság és a törvényi kiskapuk bár segítik a gagyigyárakat, hosszútávon éppen azt akadályozzák, hogy megszülessenek az olyan, az Egyesült Államok felemelkedéséhez szervesen kapcsolódó sikertermékek, mint a Ford, a Coca-Cola vagy éppen a Microsoft.

Az innováció hiányának gazdasági akadályai a jogi környezet szabályozásával elháríthatóak lehetnek, a kulturális okokat viszont már nehezebb kezelni. A kínaiak számos, az előzőekben már felsorolt, a most folyó versenyben mellettük szóló tulajdonságuk mellett rendelkeznek egy kifejezetten hátránnyal is, a felelősség és a kezdeményezés kerülésével. A népszerű, általam sajnos nem ellenőrzött legenda szerint a kínai közzolgák képzésére szolgáló tankönyvben feketén-fehéren szerepel a „ne hozz döntéseket, mert abból csak bajod lehet - inkább mindent hagyd a főnöködre” utasítás. Ha nem is igaz, az tény, hogy ötven év központi tervutasítás és egypártrendszer, valamint az azt megelőző évezredek feudalizmus nem az a kimondott önbizalom-erősítő. A jelenlegi kínai oktatási rendszer ismerői szerint az sem nevel kifejezetten önálló gondolkodásra, hogy a tanórák jelentős része karakterek másolásából és minden hangosan megismétléséből áll.

A kínai vezetés vért fog izadni, ha át akarja nevelni népét a merész kezdeményezésre és új utak önkéntes keresésére. Pedig ezek a tulajdonságok nélkül egy szintnél nehezebb lesz továbblépni, már csak azért is, mert senki nem fog majd lépni merni. A Nyugat felemelkedése a sötét középkor után éppen annak volt köszönhető, hogy olyan területekre merészkedett (először fizikailag a földrajzi felfedezésekkel, majd képletesen a tudományos, kulturális és gazdasági fejlődéssel), ahol korábban senki sem járt. Kína azt már bebizonyította, hogy utánozni és jó példát követni nagyon jól tud. De mi lesz,

amikor már nekik kellene mutatni az irányt? Hátrítják a döntést a főnökre?

Amikor a hatvanas években a japánoknak hirtelen nagyon jól kezdett menni, komoly gondot jelentett, hogy a lakosság jelentős része konzervatív neveléséből kifolyólag egyszerűen nem tudta, hogyan kell fogyasztani. Meg kellett őket tanítani rá, különben a japán gazdaság kellő hazai kereslet hiányában nem tudott volna tovább fejlődni, és mindenki csak ült volna a bankbetétjén. Arra még viszonylag könnyen rá lehet embereket venni, hogy menjenek el a boltba és költsék el a pénzüket, arra viszont már sokkal nehezebb lesz, hogy *menjenek, legyenek jó ötleteik, és merjék is azokat megvalósítani*.

--

Nem csak arról van szó, hogy nem igazán tudjuk, meddig fog jutni Kína, hanem azt sem tudjuk pontosan, most valójában hol tart. Azt gondolom - és ezzel sok, khm-khm, kényszervállalkozó olvasó egyet fog érteni, miközben a számlakönyvét lapozgatja -, hogy a posztkommunista piacgazdaságok szürke és zavaros vizét nem nehéz a közgazdaság-tudomány precíz mutatóival leírni, hanem egyenesen lehetetlen. A kínai nemzetgazdaság különböző mérőszámai valamit ugyan mondanak az országról, azonban nem lehet ezek alapján teljes képet kapni arról, hogy pontosan mi a helyzet.

Én ebben a két hónapban úgy láttam, hogy sok szempontból sokkal hátrább, megint sok szempontból pedig sokkal előrébb, mint azt az elének tolt grafikonok alapján hajlamosak vagyunk gondolni. Hátrább elsősorban a kínai parasztság elképesztő méretei miatt (a lakosság 45 százaléka ma is mezőgazdaságból él, ha esetleg mégis hiszünk a statisztika erejében). Kevés lehangolóbb látvány van, mint a kínai nagyvárosokban egyik kezükben a minden ingóságukat tartalmazó krumpliszákot, a másikban pedig az asszonyt és a gyereket szorongató, reménytelenül szakadt földművesek. Millióik igyekeznek a könnyebb élet reményének irányába, és bár még mesze vannak a másik nagy ázsiai trónkövetelő, India bádögvárosai, az biztos, hogy ezek az emberek akár megmaradnak a falvaikban, akár szedik a sátorfájukat, sehogyan sem illenek bele a Kínai Álomba. Annak megvalósulásához előbb kezdeni kell velük valamit.

Van viszont már valamije Kínának, ami mégis egy igazi nagyhatalmat sejtet: jó nagy középosztálya, amelyik már azt képzei magáról, hogy övé a világ. Aki már járt Kína bármelyik turista-látványosságánál, az biztosan ezerszámra látott kínai belföldi turistát. Én még a százazrediket is érdeklődéssel kevert rémülettel figyeltem, és a mindenen átesőrtető hordákat nézve folyamatosan az amerikai turisták karikatúráira gondoltam, akik a második világháború után cowboy-kalapban megszállták Európát, ketchupot öntöttek a pizzára Nápolyban és megpróbálták megvenni a Big Bent (ajánlott nézni az ezügyben a Waczak szálló [Waldorf-saláta című epizódja \[4\]](#)).

A mai kínai turisták, akik saját országukon kívül csak nagyon kevés helyre utazhatnak szabadon, egészen úgy viselkednek, ahogy azok a *bunkó* amerikaiak tették az erős dollárjukkal és Elvis-szel a hátuk mögött. Mindent lefényképeznek és minden szuvenírt megvásárolnak, és a legkisebb tekintettel sincsenek a felkeresett helyszínre vagy az ott lakókra. Mobilba ordítanak a tibeti kolostorban és videokamerát dugnak a bazárban vásárló ujjur öregember orra alá, esetleg ujjal mutogatnak rá és hangosan vihognak. Másfajta történet ez, mint a pekingi metróban zajló, hiszen itt nem egyenlő felek küzdenek egymással, és mindig ugyanaz a vesztes is. Ez szomorú - az ugyanott tartózkodó, magukat a kulturált idegenforgalom letélményeseinek képzelő nyugati turisták számára pedig idegesítő -, viszont, akárcsak a kínaiakból hiányzó szervilizmus, ismét azt bizonyítja, hogy jó úton járnak a végső győzelem felé. Szuperhatalommá váláshoz az arrogancia és a más emberen könyörtelenül áttaposás, sőt, a más ember észre sem vétele, nem előnytelen vonások.

--

Negyven évvel ezelőtt, a kulturális forradalom alatt, a totalitáriánus rezsimekkel kapcsolatos legpezzsimistább utópiákat is felülírva, Dél-Kína Guizhou nevű tartományának néhány városában a teljesen megőrült Vörösgárdisták még a végét járó római birodalom legsötétebb éveit is megszégyenítő banketteken ették meg az osztályellenségeket. Az akkor már évszázadok óta hanyatló, az ópiumháborúk és a japán megszállás után ezer sebből vérző Kína valamikor Mao ostoba utolsó kísérlete alatt érte el azt a mélypontot, ahonnan már csak felfelé vezethetett az út. És tényleg felfelé vezetett, a meglepő csak az, hogy milyen gyorsan. Jobb félni, mint megjedni.

A cikkben hivatkozott linkek:

[1] <http://kk.blog.hu/>

[2] <http://creativeadvertisingworld.com/bmw-7-vs-byd-f6/>

[3] <http://totalcar.hu/magazin/kozelet/kinaiauto/>

[4] http://en.wikipedia.org/wiki/Waldorf_Salad_%28Fawly_Towers%29